



Kriminologické školy a směry I.

JAROMÍR HOŘÁK ZS 2022

Kriminologické teorie

- **soustavy vědeckých názorů** na kriminalitu
- pojem „škola“
- **fenomenologie**
etiologie

PARADIGMA

Thomas Kuhn: *Struktura vědeckých revolucí*

Periodizace vývoje

- 1) Počátky vědeckého zájmu o kriminalitu (tzv. klasická škola) v období osvícenství
- 2) Vznik kriminologie jako vědního oboru – období rané pozitivistické kriminologie (od 2. pol. 19. stol. do konce 1. sv. války).
- 3) Období velkých systémů moderní kriminologie: cc. 30. až 70. léta 20. stol. - *Bedarfskriminologie*
- 4) Nejnovější období (postmoderní) -
Ulrich Beck – Riziková společnost- safety- dramatic fallacy

Klasifikace teorií

- Můžeme je dělit do skupin podle toho
- 1) na jakou **míru platnosti** aspirují (všeobecné, středního dosahu, vztahující se k dílčím fenoménům)
- 2) podle **metody** zkoumání na
 - a) právně filozofické (spekulativní)
 - b) pozitivistické (snaží se užívat exaktních metod)
- 3) podle vědního oboru, o nějž se převážně opírají (biologické, psychologické, sociologické)
- 4) **monokausální x multifaktorové**
- 5) **funkcionalistické x konfliktualistické**
- **„oportunistické teorie“**

O zločinech a trestech (*Dei delitti e delle pene*)

- 1764
- Idea společenské smlouvy (Hobbes, Locke, Rousseau)
- – indeterminismus
- subsidiarita a proporcionalita trestu
- nevyhnutelnost - neodvratitelnost trestu
- důraz na individuální prevenci místo prevence generální
- Vliv na: Josef Sonnenfels, Anton von Martini – zrušení mučení v Rakousku
- Trestní zákoník z roku 1803

Počátky zkoumání zločinnosti

- Anglie 18. stol.– raný kapitalismus – *lumpenproletariát*
- Hledání příčin – **Henry Fielding** – objev kriminogenních jevů: chudoba, pijáctví, gamblerství, prostituce
- objev sociální a situační prevence
- 1. reformy vězeňství – John Howard
- Objev kriminální statistiky – Bills of Mortality
- Prusko – statistiky pro účely sociální a trestní politiky státu
- Francie – 1833 – první kriminální mapy

Adolphe Quetelet

- 1796-1874
- „nebezpečné třídy“
- „sociální fyzika“ – představa „průměrného člověka“ (homme moyen)
- Indeterminismus individua x determinovanost kriminality

Utilitarismus

- **Jeremy Bentham** : člověk jako počtářský tvor
- Nalézt blaho a vyhnout se utrpení
- MATEMATIKA ODSTRAŠENÍ
- Ohlasy v nové době: Rational Choice Theory – ekonomická teorie zločinu
- Otázky smyslu a účelu trestu: Immanuel Kant – Anselm von Feuerbach – **absolutní a relativní teorie trestání**

Vznik kriminologie jako vědy

- Pojem kriminologie: Raffaele Garofallo – 1885 – dílo *Criminologia* x Paul Topinard -1887
- - rané pozitivistické období – rozvoj exaktních věd-
moderní statistika: **Adolphe Quetelet**
- „pozitivní metoda“: **August Comte**: exaktně zjistitelné
determinanty lidského chování
- **Italská antropologická škola: Cesare Lombroso**

Italská škola

- **Cesare Lombroso**
 - • **L Uomo delinquente, 1876**
 - • Učení o rozeném zločinci
 - frenologie
 - • atavismus
 - • stigmata – asymetrie,
 - • Raffaele Garofalo (delicta mala per se x delicta mere prohibita)
 - •

Konstituční, antropologické- biosociální teorie

- Vysvětlují kriminalitu vrozenými **somatickými** znaky jedince
- **Konstituční** teorie – spojují typickou stavbu těla se sklonem k určitému druhu trestné činnosti: **Ernst Kretschmer** – typologie
- Astenici, pyknici,
- atletici, dysplastici
- **Sheldon**: endo, ekto a mezomorf

Zkoumání dědičnosti

- J. **Lange**, 1929: „Verbrechen ist Schicksal.“
- Studie na jedno a dvojvaječných **dvojčatech**
- **adopční studie**
- určitá korelace ano, ale neobstojí jako jediné vysvětlení kriminálního chování

Moderní biosociální teorie:

- přespočetný pohl. chromozóm u mužů- tzv. 47-XYY syndrom
- Hormonální a enzymatické odchylky (viz tzv. MAO-teorie)
- odchylky v EEG mozku
- Vliv složení stravy, vystavení jedům, atd. (barviva, „éčka“ – hyperaktivita dětí...)
- *epigenetika, behaviorální genetika*

Enrico Ferri: „Tři přednášky o kriminologii“

- Kriminální chování je výslednicí více spolupůsobících faktorů
- 1) společenských (politických a ekonomických)
- 2) antropologických
- 3) tzv. fyzických (podnebí, přírodní podmínky)

Sociologické školy

- * **Alexandre Lacassagne** (1843-1924):
- * „Každá společnost má právě takové zločince, jaké si zaslouží“
- * Odmítal biologický determinismus x vliv sociálního prostředí
- **Franz von Liszt** (1851-1919):
- * „Zločin je produktem jedinečnosti pachatele v okamžiku spáchání činu a jej v tom okamžiku obklopujících vnějších poměrů“
- * „Nejlepší trestní politikou je dobrá sociální politika“

SOCIOLOGICKÉ SMĚRY

- 1) teorie anomie (Durkheim – Merton)
- 2) socializační teorie (sociálního učení, diferenciálních kontaktů atd.)
- 3) sociálně strukturální –environmentalistické teorie (Chicagská škola, teorie kulturního konfliktu)
- 4) teorie kontroly (reintegrativního zahanbení, kontrolní rovnováhy)
- 5) kritické a konfliktualistické teorie

Durkheim:

- „De la Division du Travail Social“, 1893
- kriminalita je ve společnosti přirozeným jevem (neexistuje společnost bez kriminality)
- Problém nastává až ve chvíli, kdy objem kriminality překročí určitou míru
- K tomu dochází ve stavu **anomie**: situace, kdy dosud uznávaná pravidla chování a hodnoty ztrácejí svou přesvědčivost

Teorie anomie

- Základním sociálním regulativem je přesvědčení většiny lidí, že určitá pravidla je správné (mravné, žádoucí) zachovávat (i nehledě na důsledek jejich porušení).
- Morální konsenzus o platnosti norem
- Dojde-li ke zhroucení tohoto konsenzu- zneplatnění legitimacy dosavadních pravidel – stav anomie (bezzákonnosti)

Mertonova teorie inovace „strain theory“

- Merton uplatňuje Durkheimovo učení o ztrátě přesvědčivosti norem na podmínky ve 40. až 50. léta v USA
- – vznik konzumní společnosti
- Společnost jasně definuje cíle:
- bohatství, „úspěch“, „štěstí“
- Společensky schvalované **prostředky však nejsou k dispozici všem**

Merton:

- 4. typy adaptace na rozpor mezi cíly a dosažitelnými přípustnými prostředky:
- A) konformismus
- B) ritualismus
- C) vzpoura
- D) **INOVACE - ZLOČIN**
- V případě inovace, ritualismu a vzpoury ztrácí subjekt víru buď jen v legitimní prostředky, jen v deklarované cíle, nebo v obojí.

Socializační teorie

- Základní myšlenkou je NÁPODOBA
- Sociální UČENÍ OD DRUHÝCH
- Spíše mikrosociální –zaměřené na bezprostřední okolní jedince
- Jsou to koncepce na pomezí sociologie a psychologie (sociálně psychologické)
- Zločincem se člověk stává v procesu **chybné socializace** – osvojuje si deviantní chování svého okolí

Sutherland, 1924:

- teorie diferenciálního sdružování
- **Differential association theory:**
- **Člověk je predisponován sociální zkušeností**
- Kriminální chování se nedědí – budoucí pachatel si je osvojuje interakcí s jinými osobami – jde o proces učení cestou nápodoby, probíhající v malých skupinách
- nejde jen o samu techniku páchání trestné činnosti, ale i o osvojení postojů, motivací a racionalizací, typických pro delikventy

Teorie kriminální subkultury

- * **Kombinují teorii sociálního učení a Mertonovy teorie:**
- * Chlapci z nižších sociálních tříd – vytvářejí si vlastní subkultury, kde lze dosáhnout uznání ostatních, svérázné formy sociálního úspěchu
- * Tzv. **milieupatie**: vývoj jednotlivce v subkultuře, kde **patologické chování není negativně hodnoceno**

Enviromentalistické směry

- **Chicagská škola**
- 20. až 30. léta v USA
- Ezra **Park** -Ernest **Burgess**
- Zabývá se vlivy překotné urbanizace a industrializace na růst kriminality
- „urban sociology“,
- enviromentální typologie deliktů
- Velký pokrok ve výzkumných metodách a sběru dat o kriminalitě – vznik „kriminálních map“ – „Sin City“

Chicagská škola-kriminologie velkoměsta

- Spojuje růst kriminality s násl. jevy:
 - - rychlým růstem hustoty populace
 - - velká fluktuace a anonymita
 - - špatné životní podmínky (ghetta, slumy)
 - - stress, nezaměstnanost, vzájemná nedůvěra
 - - to vše vede ke zhroucení neformální sociální kontroly, běžné např. na venkově

Teorie kontroly

- * Epistemologický obrat: primárně nezkoumají, proč lidé zločiny páchají, ale hledají odpověď na to, co většině lidí **brání**, aby se jich dopouštěli.
- * 1951, Albert J. **Reiss**,
- * 1955, Walter **Reckless**
- * „**The Failure of Personal and Social Controls**“
- **Travis Hirschi**
- Hirschi: teorie vnitřní kontroly
- * **1969, proměnné: co lidem brání...**
- * 1) **attachment** – vztahy k blízkým osobám
- * 2) **commitment**- riziko ztráty dosaženého
- * 3) **involvement** – „nemá čas na hlouposti“
- * 5) **belief** – uznávání hodnot

Teorie ovlivněné marxismem

- **Willem Bongers, 1910**
 - * Sociální nerovnost je hlavní příčinou kriminality
 - * Touha po rovnosti je přirozeným lidským instinktem
 - * Dosažení rovnosti – předpoklad sebeúcty
 - * Zdrojem rovnosti (důstojnosti) je v kapitalismu vlastnictví- odtud majetková kriminalita chudých
 - * Nejvyšší kriminalita v zemích s největší spol. nerovností
- **Teorie odcizení**
 - * **Brutalizace (R. Quinney):** *Hra na oliheň*
 - * **Instrumentální** marxisté považují trestní právo za výlučný instrument represe ze strany vládnoucích vůči vykořisťovaným
 - * **Strukturalisté (W. Chambliss, 1982):** kap. elity nejsou jednotné, bojují mezi sebou
 - * Trestní právo stabilizuje kap. systém eventuelně i na úkor jednotlivců či dílčích skupin z řad elit
 - * Předhození obětních beránků – obnovení legitimacy

Moderní levicové teorie

- Taylor, Walton, Young: *Critical Criminology*, 1975
- Austin Turk

- Teorie **etiketizační –labelling approach**
- Kriminalizace a prizonizace
- Role rasismu a sexismu
- Role lidských práv

- Požaduje demokratickou kontrolu trestní justice
- Abolicionismus, alternativní tresty,

Neoklasické kriminologické teorie

- Etiologická krize – nesplněná očekávání ekonomické prosperity
- Neúspěch koncepcí orientovaných na prevenci a resocializaci
- Návrat k indeterminismu – teorie racionální volby – zločin se nesmí vyplácet
- Důraz na situační prevenci místo prevence sociální
- „kriminální událost“
- **Teorie běžných činností (=kriminálních příležitostí)**
- – Lawrence Cohen, Mark Felson
- Tři podmínky zločinu: motivovaný pachatel, vhodný cíl, nepřítomnost schopného opatrovníka

Neomarxistické teorie

- * **Charles Title**, 1995
- * Control balance theory (teorie nerovnováhy kontroly)
- * Chudí mají příliš málo kontroly-frustrace
- * Bohatí zase příliš mnoho – zneužívání
- **zločiny bezmocných a zločiny mocných**
- - přizpůsobení (brutalizace)
- -odpor (vzpouora nebo únik)
- Nové kategorie zločinů
- Zločiny kontroly (policejní teror, justiční..)
- Zločiny korporací
- Zločiny vlády (diskriminace, rasismus atd.)

Jock Young: LEFT REALISM

- Zločin je reálný - nejde jen o nálepku
- Zločin je reakční formou chování
- Zločinci vyznávají krajní individualismus, bezohlednost
- Kriminalita je vyhrocenou formou jednání podle kapitalistických principů
-